

de ca. vijftewintigduizend alleenwonende armlastigen¹, aan de tweehonderdzestigduizend rentetrekkenen onder de Invaliditeits-, de Ouderdoms- en de Weduwen- en wezenwet - neen, bij deze groepen die tezamen eind '41 (toen er nog honderddertigduizend werklozen waren) minstens 10% van de bevolking omvatten, moet men de veel bredere groep optellen van al diegenen (mèt hun gezinnen) die ondanks het feit dat zij als valide loontrekkenden in het productieproces opgenomen waren, toch niet genoeg verdienden om tot de aanschaffingen over te gaan waarop zij recht hadden.

Hoe groot was die groep?

Er hoorden om te beginnen alle ongeschoolde arbeiders toe, maar de statistiek vertelt ons niet hoeveel ongeschoolde arbeiders er in den lande waren. Het Centraal Bureau voor de Statistiek stelde in de tweede helft van '40 een onderzoek in een aantal industriële bedrijfstakken in waarbij gegevens over ruim honderdveertigduizend arbeiders verzameld werden; van hen was toen 21% volledig ongeschoold. Aangezien in de gehele industrie ongeveer 1,3 miljoen arbeiders werkzaam waren, is het aantal ongeschoolden op de industrieseCTOR dus wellicht van de orde van grootte van 270 000 geweest. Gaat het te ver wanneer wij voor het totaal aantal ongeschoolde arbeiders een orde van grootte van 500 000 aannemen? Met hun gezinnen (vier personen per gezin is een lage schatting) komen wij dan tot een bevolkingsgroep van twee miljoen personen: ca. 22% van de totale bevolking. Samen met de eerder genoemde 'minstens 10%' zijn wij dan al op een derde van de bevolking gekomen dat eind '41 het distributiepakket niet kon aanschaffen.

Er is reden om aan te nemen dat ook deze schatting aan de lage kant is.

De dienst van de gemachtigde voor de prijzen becijferde in augustus '41 dat een gezin van vijf personen voor het noodzakelijk geachte levensonderhoud in de grote steden wekelijks een bedrag van f 29,20 nodig had en op het platteland (daar waren de huren lager) f 23,60. De ongeschoolde

¹ Amsterdam telde in '41 ruim negentienduizend armlastigen, in '44 nog maar bijna twaalfduizend. 'Het wegvoeren der Joodse bevolking is hierop', aldus de gemeente Amsterdam, 'van grote invloed geweest' (er waren enkele duizenden Joodse armlastigen) 'doch ook de volgende feiten. De mogelijkheden tot geld verdienen in de zwarte handel werden ook door vele armlastigen benut. Ook zijdelings had deze zwarte handel invloed doordat velen in zó goede doen kwamen, dat zij hun behoeftige familieleden konden gaan onderhouden. De behoefte aan arbeidskrachten was voorts dermate groot dat talrijke bejaarde, ja zelfs hoogbejaarde mensen . . . werk kregen.' (Gemeente Amsterdam: *Jaarverslag 1945*, dl. I (1946), p. 143).